

Затверджено на засіданні кафедри
теорії та історії держави і права
від 26 серпня 2026 р., протокол №1
зав. кафедри _____Адамович С.В.

**ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ З НОРМАТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «НАРОДОВЛАДДЯ У ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОМУ
БУДІВНИЦТВІ УКРАЇНИ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ D8 ПРАВО
(2025-2026 Н.Р.)**

Тема 1. Поняття «народовладдя» та категоріальний апарат дослідження у теорії та історії держави і права

Поняття «народовладдя» та категоріальний апарат. Проблема народовладдя в історії держави і права України. Теоретичне осмислення поглядів науковців різних історичних періодів з історії української держави і права на феномен народовладдя. Розробка концептуальної схеми інституту народовладдя та влади як цілісного явища. Правдиве бачення демократичних інститутів. Більшовицька компартійна ідейна позиція побудови теорії держави і права. Народовладна традиція в генезі української національної державності. Дискусія у науковій правознавчій літературі навколо проблеми державницького устрою Київської Русі та її історичного спадкоємця.

Процес критичного переосмислення проблематики народовладдя у сучасній теорії держави і права. Категорії «базис» і «надбудова» у марксистсько-ленінській концепції держави і права. Новий напрям вивчення народу як діяльно-творчого суб'єкта історії започаткований Й.Фіхте. Науково-правнича визначеність понять і термінів. Націоналізація суспільного життя народів, уярмлених імперськими державами. Термін «нація» ключовий у філософії права у середині XIX ст.. Норми «Руської Правди» в Литовсько-Руській державі. Категорія «суспільна свідомість». Герменевтичний метод дослідження народовладдя. Визначення держави Г.-В.-Ф.Гегеля. Дослідники державно-правової культури русів-українців про інститут народовладдя. Філософсько-правове бачення народовладдя. Розвиток інститутів народовладдя в межах Київської Русі. Характеристика інституту народовладдя. Інтерпретація категорії «безпосередня демократія» у юридичній науково-дослідній сфері. Визначення концепту «народовладдя».

Тема 2. Теоретико-методологічні засади аналізу демократичної влади

Теорія природного права як особлива юридична філософія цінностей. Методологічні засади дослідження демократичної влади. Дослідження Б. Кістяківського. Індивідуалістський та етатичний підходи до розуміння держави. Комплексний підхід у дослідженні категорії «народовладдя». Формування об'єктивної теорії українського державотворчого процесу. Ознаки Києворуської держави. Вплив та трансформація світових демократичних процесів і державних утворень на формування та трансформацію народовладних устоїв у державних

об'єднаннях на землях України. Трансформація українських норм звичаєвого права та законодавства. Національна мова – адекватне вираження істини національного народовладдя. Головна рушійна сила процесу державотворення. Терміни «Повісті временних літ». Порівняння слововжитку державності з російською термінологією. Філософська герменевтика. Новий тип право розуміння. Концепція безпосередньої демократії Ж.-Ж. Руссо. Місцеве самоврядування – основний і єдиний провідник народовладдя. Розуміння та концепція демократії А. де Токвіля. Характеристика поняття «народовладдя» в українській історії держави і права. Концепція історії держави і права українського народу, успадкована від ідеології імперських держав. Концепт народовладдя в державному устрої української нації. Середньовічна історія держави і права України. Значення інституту народовладдя у розвитку правової та політичної системи української державності. Юридична та політична конкретика народовладних традицій. Проблема народовладдя у сучасних політико-правових дослідженнях. Ідеї демократичної політичної системи. Характеристика демократичного режиму. Концепція представницької демократії. Концепція М. Грушевського про вічевий устрій. Філософсько-правова методологія Г. Спенсера. Історіографія народовладдя та його джерельна база

Тема 3. Ідея народовладдя у період становлення та зміцнення устоїв Російської імперії в Україні XIX століття

Народовладні погляди та концепції в Україні в період кризи інституту царської влади у I чверті XIX століття. Усвідомлення кризи інституту царської влади передовими російськими дворянами. Вплив Французької революції на зміну правової свідомості дворянської інтелігенції. **Анархізм – ідейно-політична течія.** Теорія М. Штірнера. Мютюелістична теорія анархізму П'єра Жозефа Прудона. Колективістська теорія анархізму М. О. Бакуніна. Теорія анархо-синдикалізму французького анархіста Жоржа Сореля. Анархо-комуністична теорія анархізму одна з основних теорій російського анархізму П. О. Кропоткіна. Конфлікт між анархістською та державницькою теорією. Спрямування у реформуванні російського монархізму. Формування та теоретико-правова апологія доктрини народовладдя у політичних поглядах декабристів. Національне самопізнання українського народу на початку XIX ст. Формування державно-правових поглядів декабристів. Ідейно-світоглядна позиція Пестеля. Ідейно-світоглядна позиція української і російської дворянської верстви. Зміна історичного розвитку суспільства на початку XIX ст. під впливом європейської просвітницької ідеології. Агресивно-руйнацький характер Російської держави до України. Основні ознаки мисленнєвого образу української держави. Державницька позиція В. Антоновича. Українська державницько-правова тенденція в наукових працях з історії України першої половини XIX ст.. Дослідники реального статусу українського народу в складі імперських держав. Історичні паралелі у формуванні народовладних традицій державно-правового устрою США та України. Ідеї народного суверенітету, республіканізму, демократії, свободи, рівності й братства Д. Вашингтона. Суспільно-економічна та політико-правова ситуація у XVI–XVII ст. в Україні. Козацька революція – національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького у роботах українських істориків-правників. Дослідження життя народу та його державних інститутів влади при вивченні історії держави і права України М. Костомарова. Бачення теми народовладдя Г. Кониським.

Тема 4. Народовладдя та інститути народного представництва у розробках дослідників II половини XIX – початку XX століть

Процес вивчення минулого державно-правового устрою та ідей Європейського Просвітництва на початку XIX ст. в українській державознавчій думці. Концепт народовладдя в історії держави і права України на основі методологічної реконструкції поглядів вітчизняних дослідників XIX ст.

Трансформація ідей народовладдя в епоху «Великих реформ» та модернізації імператорської влади в Росії. Основне завдання теоретико-правової думки другої половини XIX ст. – на початку XX ст. Сутність російського імперіалізму з урахуванням соціально-психологічного і ментального стану його населення. Спростування дослідниками історії держави і права концепції династичної спорідненості московських князів і києворуських у XIX ст. Концептуально українська філософсько-правова думка на переломі XIX–XX ст. у розумінні категорії «народовладдя». Два напрямки концептуалізації ідей народовладдя. Ідея народовладдя як фактор стабільності національної правової та політичної системи у державно-правових концепціях початку XX століття. Оригінальне методологічне тлумачення концепції народовладдя Київської Русі Г. Вернадським. Праця Г. Вернадського – зразок правдивої історії держави і права українського народу на початковій стадії його націогенезу. Аналіз Г. Вернадським державної організації «руських земель» київської доби. Віче столичного міста – символ народовладдя Київської Русі та процесу державницької самоорганізації суспільства окремих руських земель. Роль та місце варязького елементу в українському державотворенні. Міфологізована форма історії держави і права Київської Русі, що «живе» у масовій свідомості українського суспільства. Концептуальна модель державного устрою і права Київської Русі, розроблена Г. Вернадським. Кінець XIX–початок XX ст. – могутнє піднесення вітчизняної наукової думки з історії держави і права України. Науково-теоретична спадщина М. Грушевського стосовно державного устрою і правовідносин козацької доби в українській історії держави і права. Ідея єдиного історичного минулого козацької спільноти з Київською Руссю М. Грушевського. Критичний погляд М. Грушевського на сутність державотворця Б. Хмельницького. Ідея суверенності українського народу в історичному розвитку своєї держави і права. Дві складові моделі українського державного устрою в поглядах М. Грушевського. Концептуальне бачення М. Грушевським народовладної традиції державного устрою козацької нації. Політико-правові погляди О. Малиновського на генезу і трансформацію державно-правового устрою середньовічної України. Аналіз творчої спадщини О. Малиновського. Спадщина М. Грушевського стосовно державного устрою і правовідносин козацької доби в українській історії держави і права. Утворення Української Народної Республіки. Аналіз наукових праць, присвячених проголошенню УНР та її поразки і втрати національної державності. Організаційна і політична діяльність західноукраїнських партій. Загострення суперечності між проросійськими і проукраїнськими силами у питанні про підтримку УНР. Ідеї абсолютної незалежності української держави від будь-яких форм національної автономії чи то в Росії, чи в Австрії. Проект Конституції УНР. Ідея української державності С. Петлюри. Планомірне і послідовне будівництво інститутів народовладдя в ЗУНР під керівництвом уряду на чолі з Петрушевичем. Непомірна шкода народовладній традиції української нації завдана більшовицько-вождівським тоталітаризмом. Державотворчі ідеї гетьмана Скоропадського. Прагнення лівих політичних сил України на самому початку розбудови УНР виключити із арсеналу українського національного мислення базові категорії народовладдя. Відмінності між державотворчими організаціями України в 1918–1919 рр. Теоретичне розуміння народовладдя в XX ст. Тези концепції народовладдя, вибудованих науковцями радянської доби. Ідеї національного виживання і демократії в українській правознавчій думці. Ідея демократизму в Україні на початку XX ст. Розмах територіально-

автономні лінії державотворення. Дипломатична відмінність між зовнішньою і внутрішньою політикою УНР і ЗУНР. Негативна тенденція українського державотворення. Причин втрати українським народом своєї державності. Проблеми народовладдя у державно-правових поглядах мислителів Західної України XIX – I третини XX ст. Роль конституційного права Австрії у державно-правових поглядах мислителів Західної України XIX ст. Ідеї соціалістичної теорії І. Франка. Складові у концептуальній моделі державного устрою демократії. Національно-державницькі погляди І. Франка на сутність народовладдя.

Тема 5. Демократична влада у концепціях державно-правової ідеології комунізму, лібералізму та націоналізму

Проблеми демократизації і народовладдя у державно-правовому концепті марксистсько-ленінської теорії. Спадщина класиків марксизму-ленінізму з проблем демократії. Зворотна сторона марксистсько-ленінського трактування сутності держави як класової диктатури. Класова позиція В. Леніна до з'ясування сутності права. Інститути влади, встановлені після соціалістичної революції. Критика практики бюрократичного соціалізму. Неподільність держави і класу в період її становлення. Основні позиції марксистської теорії демократії. Першопричина загибелі радянської моделі державно-бюрократичного соціалізму. Українське національно-духовне життя в СРСР. Тип поведінки нового політичного керівництва незалежної України. Наукове осмислення соціально-економічної і політичної ситуації. Розвиток соціалістичного напряму політико-правової думки в Україні на початку XX ст.. Ідея народовладдя – одна із загальнолюдських цінностей. «Нарід», «маса народня» – головний предмет праць М. Грушевського. Д. І. Донцов – провідний ідеолог української національної ідеї. Творчість цього публіциста справила глибокий вплив на формування ідеології українського національно-визвольного руху в першій половині XX ст., особливо в Галичині та в еміграції. Націоналізм Д. Донцов розглядав як світогляд, що є стимулом усіх людських починань і встановлює взаємини між усіма суб'єктами. Відповідно до його політико-ідеологічної концепції ідеалом державного ладу є «селянська дрібнобуржуазна республіка». Ключ до розуміння філософських основ ідеології «чинного націоналізму» дає інтерпретація Д. Донцовим поняття волі та людської природи взагалі. Нація – явище глибоке у своїй суті. Нація має спільний психічний тип, спільну історичну традицію й переживання, спільні економічні інтереси відносно зовнішнього світу. Націоналізм творить культ державництва. Україна мислиться націоналістами як суверенна великопростірна держава, що повністю включає в себе всі етнографічно українські терени і забезпечує за собою важливі воєнно-стратегічні бази. Максималістська природа націоналізму. Ідеологія українського націоналізму – антитеза дискредитованому матеріалістичному комунізму, раціоналізму, прагматизму, лібералізму. Ліберально-націоналістичний та радикально-націоналістичний напрямки української націології.

Тема 6. Легітимація президентської влади та державного управління в Україні в умовах народовладної правової свідомості

Формування народовладних устоїв на сучасному етапі розвитку України. Народовладдя – це пряме здійснення влади народом у загальнодержавному, регіональному та місцевих масштабах. Поняття «державна політика». Місце народовладдя у розробці та реалізації державної регіональної політики України на сучасному етапі як об'єкт правового регулювання. Політична складова державної регіональної політики України на сучасному етапі. Місцеве самоврядування як один з інститутів народовладдя. Основна конституційна

вимога – організація місцевого самоврядування на всій території України. Наукове тлумачення поняття «регіоналізм». Концептуалізація регіоналізму як соціокультурної реальності. Цілі запровадження народовладного інституту місцевого самоврядування. Функція забезпечення участі населення у вирішенні питань місцевого значення. Правовий аспект регіоналізації як складової державної політики України. Мета державної регіональної політики. Основні завдання Концепції державної регіональної політики. Головні ціннісні завдання місцевого самоврядування як складової системи народовладдя в Україні та шляхи їх вирішення. Реформування державно-правових інститутів. Іншомовні терміни для означення державної влади України. Етапи української національної державницької історії. Наукове осмислення моноетнічної та різноетнічної держав. Демократичне життя. Реформування правових механізмів обрання суддів до Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Центральної виборчої комісії, Вищої ради юстиції та інших інститутів влади. Еволюція демократії. Ідеї демократії і свободи. Спотвореність розуміння представницьких інститутів народовладдя. Олігархічний клан – справжня політична сила реформування законодавчих, урядових і судових гілок влади. Процес становлення в Україні громадянського суспільства. Реформи у сфері правоохоронної системи державного будівництва. Реконструкції українського державотворення. Принцип верховенства права у свідомості українського суспільства.